

IDIOSTIL VA UNING LINGVOPOETIK O'ZIGA XOSLIGI

Ergasheva Dilafruzbonu

Farg'ona Davlat univeristeti 2kurs magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi o'zbek tilshunosligida idiosstil va lingvopoetika tushunchalarining qanday kirib kelganligi va ularning adabiy olamda tutgan o'rnii xususida so'z boradi. Shuningdek, maqolada o'zbek va jahon adabiyotshunosligida idiosstil va lingvopoetikaga berilgan baho va mazkur hodisaga turlicha yondashuvlar hamda qilingan ilmiy ishlar haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: Idiosstil, lingvopoetika tushunchasi, ekspressiv elementlar, kompozitsion dizayn, kognitiv tilshunoslik, badiiy matnni lingvopoetik tahlili, uslub, nutq.

Idiosstil – yozuvchining individual uslubi, asarlaridagi o'ziga xoslik, boshqa badiiy matnlarda ko'zga tashlanmaydigan individuallikdir. Muayyan matn muallifining hissiy xotirasi, hissiy va psixologik zo'riqishi, ehtiros holatidan kelib chiqqan holda, aniq taassurot qoldiradigan turli xil taassurotlarni - aniq -ob'ektiv, batafsil tasvirlagan yoki romantik ruh ko'tarilgan, his -tuyg'ularini o'ziga jalb qilishi mumkin bo'lgan adabiy uslub – aynan idiosstil deb yuritiladi. Shunday qilib, idiosstilda ta'riflar, mavzular tafsilotlari yoki haddan tashqari metaforizmga chek qo'yiladi. Hamma narsa individualdir, muallifning o'y-fikr, qarashlari hamma narsada aks etadi Yozuvchi V. Nabokovning qahramoni rassom Xorn shunday deydi: - Badiiy fantastika, yozuvchidagi idiosstil, masalan, men hech qachon bo'lmagan Hindiston haqida so'zlaydi va siz undan bayaderlar, yo'lbarzlarni ovlash, faqirlar, yirtqich hayvon va gullar, ilonlar haqida eshitasiz - bularning barchasi juda qizg'in tuyuladi. Bir so'z bilan aytganda, men oldimda hech qanday Hindistonni ko'rmayapman, ammo uni his etyapman.

Quyidagi misolda esa yozuvchi Hindiston haqida atigi ikki og'iz so'z aytadi: men kechasi nam botinkamni qo'ydim, va ertalab ularning ustida ko'k o'rmon

o'sgan edi (bu yerda ko'k o'rmon mog'or ekanligi tushuntiriladi ...), - va darhol Hindiston o'quvchining ko'z oldida jonlanadi, qolganini o'quvchining tasavvur dunyosiga bog'liq (V. Nabokov, Bulut, ko'l, minora asaridan). Bu holatda, V. Nabokov A. Chexov targ'ib qilgan "ta'rifda o'zini tutish" uslubini ma'qul ko'radi. Ko'rinib turibdiki, turli xil uslub, boshqacha idrok, yozuvchi tafakkuri aynan idiosstilga mos xarakterlar jamlanmasidir. Idiosstilda boshqa badiiy uslublarga o'xshamaydigan bir narsa borki, Qahramon va o'quvchi tafakkurining o'ziga xos xususiyatlariga mos keladigan uslubning o'ziga xosligi - uning qisman bolalik, qisman balog'at, baxt va baxtsizlik, ishonch va ayyorlikni o'z holicha tasvirlaydi: U yerga tashrif buyurganidan so'ng, Bojkoning yuzi tund qiyofada bo'lardi va qayg'u bilan nimalarnidir xohlardi, orzu qilardi. Uning hayotining mazmuni birgina quvonch edi. U zerikib, Hindistonga, Madagaskarga, Portugaliyaga maktublar yozish uchun o'tirardi, odamlarni sotsializmga ishtirok etishga, butun azobli yer yuzidagi ishchilarga hamdard bo'lishga chaqirardi va bu uning ko'nglini yoritib, go'yoki chiroq yoqar va qalbini orzu va sabr -toqatga to'ldirardi. Bojko ham mag'rurlik, ham kamtarinlik va ham hamdardlik bilan yozardi: "Qadrli, uzoqdagi do'stim. Men sizning maktubingizni oldim, biz bu yerda borgan sari yaxshi ishlayapmiz, mehnatkashlarning umumiy manfaati kundan -kunga oshib bormoqda, jahon proletariati sotsializm shaklida ulkan meros yig'moqda. Har kuni yangi bog'lar o'smoqda, yangi uylar qurilmoqda va ixtiro qilingan mashinalar tezda ishga tushadi. Odamlar, bolalar ham turli xil, bir-biriga o'xshamaydigan bo'lib ulg'ayishadi, faqat men o'zgarmayman, chunki men ancha oldin tug'ilganman va o'zligimdan hali ajralmaganman. Besh-olti yil ichida bizda juda ko'p miqdordagi non va har qanday madaniy qulayliklar paydo bo'ldi, va yerning oltidan besh qismida ishlaydigan milliardlab odamlar oilalarini olib, bizning yerlarimizga abadiy yashash uchun ko'chib kelishlari mumkin. Bu yerda inqilob yo'q" (A. Platonov. Baxtli Moskva). Individuallikni baholovchi, hissiy rangdagi asarlarni ifodali nutq bilan vujudga keltiruvchi idiosstilga yuqorida mashhur yozuvchilar

ijodidan namunalar keltirildi va haqiqiy ifodali nutq vositalarini qo'llashning foydali jihatini aytib o'tildi. Unda idiosstil va lingvopoetika o'rtasida qanday bog'liqlik mavjud?

Tilshunoslikning lingvopoetika sohasi davrning dolzarb ilmiy-nazariy masalalari, muammolari, tadqiqiy vazifalari bilan xarakterlanadi. Xususan, adabiy ijodlar, yetuk badiiyat namunalarini lingvopoetik xususiyatlar nuqtai nazaridan kuzatib, o'rganib borish, bu yo'nalishdagi tahlil, talqin, baholashni izchil yo'lga qo'yish bugungi o'zbek tilshunosligining muhim vazifalaridan biridir.

Bu sohada ayniqsa o'zbek nasri namunalari tadqiqotining faollashgani keyingi yillarda yaratilgan tilshunoslik natijalaridan ma'lum. Mustaqillik yillaridagi adabiyotimiz, uning barcha turlardagi namunalari, ayni choqda, adabiyotshunoslik va adabiy tanqid ilmlari o'z nuqtai nazari, dunyoga qarashi, mazmun-mohiyati, metod, uslub va usullariga ko'ra yangichadir. Bu jarayonda yangilanish tamoyili qizg'in kechmoqda. Adabiyotning nasri ham, she'riyati ham qator yangi, teran ijodlar, badiiy asarlar bilan boyimoqda. Binobarin, ularning eng manzur va e'tiborga sazovorlari asosida lingvopoetik tadqiqotchilikni faol yuritish maqsadga muvofiqdir.

Tadqiqotchi lingvopoetik tahlilda badiiy matnda poetik aktuallashtirilgan til vositalarini aniqlash muhim tamoyillardan ekanligini alohida ta'kidlaydi, chunki bunday vositalarning lingvistik va badiiy mohiyatini ochib berish orqali badiiy mazmunning shakllanishi va ifodalanishi mexanizmlarini aniq tasavvur qilish mumkin. Chindan ham, badiiy matnning estetik qimmatini bevosita belgilash va baholashda ayni shu tamoyil qulay va boshqa tamoyillar asosida ish ko'rishda ham zamin vazifasini bajarishi mumkin. Buning ustiga, mazkur tamoyil asosida lisoniy badiiyatni tasavvur qila olish boshlovchi tahlilchiga ham og'irlik tug'dirmaydi, chunki tahlilga tortiladigan ob'ekt matndagi konkret til birliklaridir. Ijodkor tomonidan uning mahorati darajasiga ko'ra yaratilgan muayyan qulay badiiy kontekst qurshovida mazkur birliklarning ayrimlari alohida badiiy-estetik ta'kid

oladi. Xuddi mana shu birlik esa idiosstil deb yuritiladi va yozuvchi asarlarining adabiyot olamida keng yoyilishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. A. Platonov. "Baxtli Moskva" asari
2. Galperin I.R. Ingliz tili stilistikasi. M.: Oliy maktab, 1981.- 334 b.
3. Turniyozov N. Matn lingvistikasi (ma'ruzalar matni). -Samarqand, 2004
4. Yo'ldashev M.Badiiy matnning lingvopoetik tadqiqi.Filol.fan.dokt...dis.- Toshkent, 2009.3
5. Источник материала: <https://buhconsul.ru/uz/sovremennye-problemy-nauki-i-obrazovaniya-idiosstil-individualnyi/>